

večno smrznuta zemlja

varlam šalamov

Ne verujem u literaturu. Ne verujem u njenu moć da ispravi čoveka. Zašto ipak pišem?

Svoj samostalni bolničarski rad sam prvi put počeo primivši bolničarsko odeljenje, gde su lekari mogli biti samo u prolazu — na Adigalahu, uz putne uprave, — prvi put ne pod nadzorom lekara, kao u Centralnoj bolnici na Levoj obali gde nisam radio samostalno.

Po medicinskoj liniji sam bio najglavniji. U tri okolna mesta bilo je oko trista logoraša koje sam opsluživao. Posle obilaska, opšteg medicinskog pregleda svih mojih štićenika napravio sam plan akcije po kojem je trebalo dosta da pešaćim po Kolimi.

U mom spisku je bilo šest prezimena.

Broj jedan — Tkačuk. Tkačuk je bio načelnik OLP-a u kojem je trebalo da radim. Tkačuk je trebalo da čuje od mene da su na svim obilascima kod svih zatvorenika nadene vaši, ali da ja, novi bolničar, namrevam da brzo likvidiram vašljivost, sa punom odgovornošću ću lično izvršiti parenje, pozivam sve koji žele da gledaju. Vaši su stari bič logora. Sve komore za dezinfekciju na Kolimi, isključujući magdansku tranzitnu, samo su mučenje za zatvorenike, a ne likvidacija vašljivosti. Znao sam pravi način, naučio sam ga od perača rublja u šumskom radištu na Levoj obali — parenje vrelom parom u benzinskim bačvama, ne ostaju ni vaši ni gnjide. Ali u svaku bačvu se može stavljati samo pet kompleta odeće. Radio sam to godinu i po na Debinu, pokazao sam i u Baragonu.

Broj dva — Zajcev. Zajcev je bio zatvorski kuvar, znao sam ga još sa dvadeset trećeg kilometra, iz Centralne bolnice. Sada je ovde pod mojim nadzorom radio kao kuvar. Njemu je valjalo dokazati, izazivajući njegovu kuvarsku savest, da se od sledovanja koje obojica znamo može dobiti četiri puta više hrane nego što se u nas zbog Zajcevčeve lenjosti dobijalo. Nije se radilo o nadzorničkim kradama. Tkačuk je bio strog čovek, nije davao priliku lopovima, ishranu zatvorenika je pogoršavao samo kuvar-ev kapric. Uspelo mi je da budem Zajceva, da ga postidim. Tkačuk mu je nešto obećao, i Zajcev je od istog materijala počeo pripremati mnogo više, čak je i vrelu supu i kašu počeo u bidonima voziti na radišite — nevidena stvar za Kjubjumi i Baragon.

Tri, Izmajlov. Bio je slobodan unajmljeni perač, prao je rublje zatvorenika, prao ga je loše. Stvarno zdrav čovek nije mogao biti naden. Perač je za zatvorenike dobijao siću. Ali Izmajlov se držao svog posla, nikakve savete nije hteo da sluša, ostalo je jedino da bude smenjen s posla. Perući loše zatvorenici Izmajlov je odlično prao svim načelnicima sve do opunomoćenika, za sve je dobijao bogate darove — i novac, i hranu — ali Izmajlov je bio slobodan unajmljenik i nadao sam se da ću uspeti da tamo posao dobije zatvorenik.

Četiri, Lihonosov. To je bio zatvorenik koji se nije pojavio na pregledu u Baragonu, i kako je trebalo da putujem odlučio sam da zbog jednog čoveka ne odlažem put nego da potvrdim stare nalaze u dosijeu. Ali Lihonosovljev dosije nije bilo, a pošto je Lihonosov radio kao dežurni morao sam se vratiti toj tugaljivoj temi. Jednom sam u prolazu sreo Lihonosova i popričao s njim. Bio je to snažan, uhranjen čovek četrdesetih godina, s blistavim zubima, gustom sedom kosom i ogromnom sedom bradom. Starost? Lihonosovljev dosije me je i interesovao zbog toga.

— Šezdeset pet.

Lihonosov je bio starosni invalid i zato je radio kao redar u kancelariji. Ovde se radilo o očiglednoj obmani. Predamnom je bio odrasli zdrav muškarac, koji može raditi sve poslove. Bio je osuđen na petnaest godina, ali ne po členu 58, nego 59, ali i to sam saznao sam po njegovim rečima.

nova proza

varlam šalamov

Zašto pišem priče?

1. Ne verujem u literaturu. Ne verujem u njenu moć da ispravi čoveka.

Iskustvo ruske humanističke literature je dovelo, pred mojim očima, do krvavih represalija dvadesetog veka.

2. Ne verujem u mogućnost da nešto bude predusretno, da bude spaseno od ponavljanja. Istorija se ponavlja. I bilo koje pogubljenje iz trideset sedme može biti ponovljeno.

3. Zašto ipak pišem?

Pišem zato da bi neko u mojoj prozi, veoma dalekoj od svake laži... čitajući, mogao ispričati svoj život, isti takav u svakom sloju (planu? — neč.). Čovek mora nešto učiniti...

Ovde se ne radi o običnoj nego o moralnoj odgovornosti. Običan čovek nema takvu odgovornost, a za pesnika je ona obavezna. Ne znam... samo da li je ovaj zahtev za Rusiju.

Naravno, glavni problem je život. Lična besmrtnost. Sva filozofija pesimizma je u svojoj neodlučnosti. Teror je ovaj problem učinio nevažnim. Sva filozofija terorizma — ličnosti ili države — u višem stepenu je optimistička.

Postoji neka duboka nepravda u tome što ljudsko stradanje postaje predmet umetnosti, što živa krv, muka, bol istupaju u obliku slika, pesme, romana. To je uvek laž, uvek. Nikakav Remark ne predaje bol i tugu rata. Najgore od svega je to što za umetnika zapisati — znači osloboditi se bola, osloboditi bol — svoj, unutra, bol. To je takođe ružno. □ □ □

Sa ruskog:
Aleksandar Badnjarević

Pet, Nišikov. Nišikov je bio moj sanitarcu u ambulanti, bio je bolesnik. Takav sanitarcu postoji u svim logorskim ambulantama. Ali Nišikov je bio suviše mlad, dvadesetpetogodišnjak, suviše rumenih obraza. O njemu je valjalo razmisliti.

Kad sam napisao broj šest, neko je pokušao na vrata i prag moje sobe u baraci slobodnih prekoračio je Leonov — broj šest sa mog spiska. Postavio sam pitanje oko Leonova i okrenuo se prema onome koji je ušao.

U Leonovljevim rukama su bile dve rite i labor. Labor, naravno, ne originalni neko kolimski, napravljen od limenki od konzervi. U kupatilu su, takode, bili takvi labori od konzervi.

— Leonov, kako si u ovo vreme prošao pred straže?

— Poznaju me, kod prethodnog bolničara sam uvek prao podove. On je bio veliki čistunac.

— Pa, ja nisam takav čistunac. Nije potrebno da se danas peru podovi. Idi u logor.

— A drugim, slobodnim?

— Takođe nije potrebno. Sami će oprati.

— Gradanine bolničaru, hteo sam da vas zamolim da me ostavite na ovom mestu.

— A na kojem si ti mestu?

— Pa, tako su me vodili. Praču podove, biće čisto, biće red, bolestan sam, unutra nešto boli.

— Nisi bolestan, jednostavno yaraš lekare.

— Gradanine bolničaru, plašim se rova, plašim se brigade, plašim se rada.

— Pa, svi se plaše. Ti si potpuno zdrav čovek.

— Vi niste lekar.

— Tačno, nisam lekar, ali — ili sutra na rad, ili ću te poslati u upravu. Neka te tamo ispituju lekari.

— Opominjem vas, gradanine bolničaru, ako me skinu s ovog posla neću živeti. Žaliću se.

— Dosta je brbljanja, idi. Sutra u brigadu. Prestani da mučiš.

— Ne mućim.

Leonov je bešumno zatvorio vrata, pod prozorom su prokloparali njegovi koraci, legao sam da spavam.

Na jutarnjoj smotri Leonova nije bilo, po Tkačukovom mišljenju Leonov je sigurno seo na neki kamion u prolazu i odavno je već u Adipalahu, žali se.

U podne kolimskog babjeg leta, obeleženog zaslepljujućim zracima hladnog sunca na blistavom plavom nebu, u hladnom mirnom vazduhu, pozvali su me u Tkačukov kabinet.

— Idemo da sastavimo zapisnik. Zatvorenik Leonov je izvršio samoubistvo.

— Visi u nekadašnjoj konjušnici. Nisam naredio da ga skinu. Poslao sam po opunomoćenika. A i ti ćeš kao medicinar potvrditi smrt.

Bilo je teško obesiti se u konjušnici, tesno je. Leonovljevo telo je zauzelo mesto dva konja, jedino uzvišenje na koje je stao da bi izbio oslonac ispod nogu bio je labor. Leonov je već dugo visio — pojavio se ožiljak na vratu. Opunomoćenik, isti onaj kojem je najmljeniji perač Izmajlov prao rublje, pisao je: »stragulaciona brazda prolazi...« Tkačuk je rekao:

— A topografi imaju izraz triangulacija. To nema veze sa stragulacijom?

— Nikakve, — rekao je opunomoćenik.

Svi smo potpisali zapisnik. Zatvorenik Leonov nije ostavio pismo. Leonovljevo telo su odvezli da bi mu na levu nogu privezali pločicu s brojem njegovog dosijea i zarili ga u kamenje večno smrznute zemlje, gde će pokojnik čekati do Strašnog suda ili bilo kog drugog vaskrsa iz mrtvih.

Neočekivano sam shvatio da je već kasno da se učim i medicini i životu.

Sa ruskog: Aleksandar Badnjarević